

# *El Molí del Pla*

per Damià Bas

## *Introducció*

En l'intent de situar-nos en el context econòmic i social del nostre entorn més immediat en l'època en què es construí el Molí del Pla, recorrerem a diverses fonts històriques que ens hi puguin apropar.

Així, diu Pierre Vilar que l'any 1718 el Maresme era, de bon tros, la zona més densament poblada de Catalunya. Més endavant afegeix que entre 1718 i 1787 la població global de la nostra comarca es doblà i que a la darrerria del segle XVIII la Catalunya costanera era més pròspera que les terres de l'interior, però demogràficament la població era envellida perquè l'emigració de la joventut cap a Amèrica era constant.

Els anys vuitanta del segle XVIII tot Europa experimentà una remarcable crisi agrària, amb una constant puja de preus del blat a Catalunya, tant que el 1789 esclataren sobretot a Barcelona però també a Vic i a Mataró els anomenats 'Rebomboris del Pa', una revolta popular per a protestar de l'encariment d'aquest aliment tan bàsic.

## *Vilassar, 1777*

Un document interessantíssim del darrer quart de segle XVIII ben útil per al nostre propòsit es guarda a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. A més de donar-nos una visió gràfica prova de l'aspecte físic del territori i dels assentaments humans d'aleshores, el mapa del terme municipal de

Sant Genís de Vilassar datat el mes d'octubre de l'any 1777 ens diu que als quatre veïnats que formaven el municipi de Vilassar hi havia 514 cases repartides—234 a Sant Genís, 93 a Cabrils, 6 al Sant Crist i 181 al Veïnat del Mar—i que en total el terme tenia 1.597 peces de terra que sumaven 6.575 quarteres.

L'estadística que acompanya el mapa se centra al veïnat de Cabrils, i és molt il·lustrativa de les cases, les famílies, els adults i els pàrvuls que hi habitaven, de les superfícies ermes i les dedicades a camp, a vinya, a horta i a arbres, i informa de les collites de quarteres de gra, de càrregues de vi i d'aroves de cànem.

Cal dir que en aquells dates el veïnat del Cabrils no correspon pas al seu terme municipal actual, sinó a l'anomenada 'Vall de Cabrils' més el 'Pla de Cabrils', el qual comprenia tota la plana alluvial de la conca de la riera de Cabrils fins al terme de Cabrera i fins a tocar la platja; només en quedava exclosa la minsa extensió del llavors reduït nucli urbà del veïnat de mar, el futur Vilassar de Mar.

La producció agrícola hi és calculada en 718,5 quarteres de gra (un xic més de 50.000 quilos); 2.241 cargues de vi (més de 2.720 hectolitres) i 121 aroves de cànem (cap als 1.260 quilos).

Amb 50.000 quilos de cereals (suposant que es tractés de cereals panificables) sembla que es podien pastar entre 70.000 i 75.000 quilos de pa. Calculant que en aquella època cada habitant en consumís una mitjana d'un quilo diari, repartit entre els 546 individus que hi havia a Cabrils, podien autoabastir-se'n durant uns quatre o cinc mesos. Ignoro si només aquesta collita local de gra justificava la implantació al territori de la vall i el pla de Cabrils dels tres molins fariners de la família Campllonch.

### *L'enquesta del 1803*

Temps ha ens caigut a les mans un important document que dona una idea força fidedigna de com era el jove municipi de *San Juan de Vilasá de mar (sic)*, principalment en l'aspecte socioeconòmic. Es tracta de

*l'Interrogatorio sobre las fábricas, artes y oficios, á cuyas preguntas deben contestar con la mayor individualidad todas las ciudades villas y lugares del reyno.* Aquest document és datat el març del 1803, o sigui que és vint-i-cinc anys posterior al mapa de Vilassar i tres anys anterior a la construcció del Molí del Pla, i per tant ens serveix per intentar situar-nos en aquell temps.

L'«interrogatori» consta de 94 preguntes numerades, de les quals Vilassar de Mar en respon 31, atès que la majoria insisteixen a inquirir des de quan, quantes, quines i a què són dedicades les indústries instal·lades a la població... Però resulta que el poble no en tenia cap.

Aquest escrit ens diu que es tracta d'un *lugar* de la província de Catalunya, del partit de Mataró, és del Batlle de Marina i té dos-cents veïns, ço és, caps de casa.

No hi ha cap fàbrica, i els oficis consisteixen en cinc rastelladors (netejadors de cànem) i corders, un filador de cotó, dos sabaters, dos mestres d'aixa i un paleta.

Una ociosa pregunta vol saber si la construcció d'un nou camí, canal o port milloraria la seguretat, la comoditat i l'economia del municipi. La resposta és que, si prop del poble hi hagués algun port, és innegable que fomentaria el comerç no tan sols en aquest *lugar* sinó també als altres de la costa, no menys que l'habilitació del Camí Ral i obertures per la muntanya en direcció al Vallès (és evident que el problema de les infraestructures ve de lluny...).

Segueixen una cinquantena de preguntes, totes fent referència a fàbriques i menestrals de la població, però com que no n'hi ha, tampoc no hi ha resposta.

Més endavant volen saber si a l'hivern, o en les temporades que no es dediquen a les feines del camp, o els dies que el mal temps no els permeti treballar, els pagesos es dediquen a algun ram de la indústria. La resposta és ben gràfica: a l'hivern els pagesos es dediquen a les vinyes, i només els dies de neu o pluja és quan no treballen al camp i es dediquen a preparar els fems per adobar les terres.

Les dones i les nenes es dediquen a fer puntes i blondes, i els nois a adobar les xarxes de pesca.

Una resposta contundent a una pregunta maliciosa: en aquest poble o als pobles veïns són mirats amb estima els fabricants i els menestrals? Vilassar de Mar respon que «tot individu que es dedica al treball i és home de bé, a tots els pobles de Catalunya és vist amb la més gran estima».

A la pregunta que diu que si al poble hi manca cap ram de la indústria, quines fàbriques o oficis caldria establir-hi, la resposta dóna idea de com es vivia al jove municipi acabat de segregar-se de Sant Genís: «Com que aquest poble és gairebé tot de pescadors i gent de mar, no hi ha braços per al foment de les fàbriques que es proposen.»

### *La Guerra del Francès*

Sabem que el Molí del Pla fou construït—o es començà a construir—l'any 1806, però sembla que no hi ha documentació que ens digui en quines dates començà a moldre. Si hagués trigat gaire a ser operatiu, ja des dels primers dies hauria patit les penúries ocasionades per la presència de l'exèrcit napoleònic, que a casa nostra no solament causà baixes de vides humanes sinó que destruí o calà foc a molts edificis i durant anys condemnà la població a passar gana.

Entre els anys 1808 i la darrereria del 1814 als llibres parroquials de Sant Joan de Vilassar hem pogut localitzar assentaments que ens donen una idea de les calamitats que patia la població durant l'estada de les tropes franceses a la nostra comarca.

Així, doncs, el 7 de juny del 1808 Peronella Barba, de 78 anys, vídua, «morí *de repente* asasinada dels Francesos al pasar las tropas per est Poble y saquejantlo. No se li pogué celebrar Missa perquè totom era fugitiu y se tirà al sot sens cap cerimònia».

La diada de Corpus del 1808 fou ben luctuosa, ja que les tropes franceses procedents de Barcelona entraren a Mataró a sang i foc, però abans, al seu pas, havien saquejat Montgat, el Masnou, Premià i Vilassar de Mar. Justament trobem que el 20 de juliol Genís Graupere, apotecari, «morí de un *susto* del ingrés dels Francesos que fou lo

dia 16 Juñ» (Graupere fou el primer apotecari del nostre poble). Una altra víctima d'aquella nefasta diada de Corpus morí «d'un espant dels francesos que el volien assassinar el dia 16 de juny pasat». També un pescador «morí *de repente* de *susto* de la entrada dels Francesos a est Poble».

El 19 de juliol una divisió de francesos procedent de la ciutat de Barcelona que anava a reforçar el setge de Girona trobà pel camí l'oposició dels sometents que els ocasionaren algunes baixes. Els francesos enviaren una avantguarda de cavalleria perquè foragités els dits sometents. «Arribats al terme de Vilassar trobaren alguns jornalers en les vinyes del Pla, que tingueren temps de fugir, menys un que fou envestit per un cruel *coracero* i en fugir entre les vinyes caigué, fou aconseguit pel francès i traspassat d'un *balasso*, morint allí mateix.»

Havent els francesos de deixar el setge de Girona passaren el 19 d'agost a les ordres del general Lechy per dins dels pobles de Vilassar de Dalt i Vilassar de Mar, i «enrabiats del molt que hagueren de patir de la multitud de sometents d'aquests i altres pobles que els ocasionaren bastant pèrdua donaren al poble de Sant Genís de Vilassar un tant gran saqueig que no quedà casa alguna sens ser robada, així com també l'església, d'on se'n portaren tresors avaluats en mil tres-centes lliures».

Justament del 19 d'agost del 1808 trobem als llibres parroquials dues defuncions violentes, una de les quals registra que «en Sant Joan de Vilassar de Mar Joan Vila morí assassinat pels francesos al retirar las tropas de Girona, per haver-lo trobat amb una arma de foc, que portava per la defensa de la Pàtria». L'altra diu que, el mateix dia, a la muntanya de Montcabrer fugint de les tropes franceses que es retiraven de Girona, «Joseph Xicoi, de 76 anys, morí assassinat, *pues* que no feia armas e ni capàs de fer-ne».

Diuen les cròniques que el matí del 2 de febrer del 1809 el general Lechy, que era a Mataró amb una forta divisió, es presentà al veïnat de Cabrils, que fou saquejat, i mataren Valentí Cauhé, que en fugia com feien tots els habitants d'allí, sols perquè portava una canana amb alguns cartutxos. Després d'haver saquejat el veïnat de Cabrils s'enca-

minaren a Vilassar de Dalt, on «cometeren grans robatoris, espanyant i estellant les portes de totes les cases; fins entraren a l'església, on no quedà res sens ser espanyat o estrossat; finalment quedà el poble fet un objecte de misèria».

Dos dies després, a Vilassar de Mar morí assassinat pels francesos el pagès Jeroni Mir, que no pogué rebre cap sagrament «perquè tots tinguérem de fugir a la muntanya per escapar de l'assassinat dels francesos».

Les tropes franceses tenien la població acovardida: quan se sospitava o se sabia que els gavatxos s'acostaven, tothom s'amagava o abandonava el poble, com testifiquen algunes anotacions als registres parroquials, entre les quals la que parla del bateig d'una nena nascuda al Masnou però batejada a Vilassar de Mar el 8 de juliol del 1809 perquè «el *Párroco* del Masnou y Tayà éran fugitius dels francesos». Un altre cas idèntic fou el bateig del mes de setembre d'un nen fill d'un pescador també del Masnou.

A Pau Sabater, pescador de vint anys, que morí el 10 de gener del 1810 i fou enterrat el dia 12, «no se li ha pogut celebrar Missa per tenir que fugir dels Francesos». L'endemà s'enterrà una criatura acabada de néixer, a qui «no se li ha pogut celebrar missa d'Àngels per estar ocupat est Poble dels Francesos»; això passava el mateix dia que morí una nena de set anys, «al cadàver de la qual se ha donat sepultura avui mateix i per lo temor del Enemich no se li ha pogut celebrar Missa».

Tan atemorit estava el poble, que passaven casos com aquest:

Als vint y tres del Mes de Desembre del año mil vuit cents y deu: En Sant Joan de Vilassar de Mar Bisbat de Barcelona morí Feliciano Abril Pescador comerciant. No rebé cap sagrament, perquè morí ofegat en un amagatall que tenia dins lo Forn de la sua casa y volgué entrar en ell y no sabent que s'hi havia pegat foch quan fou dins no pogué eixir y lo fum lo ofegà, a més no pogueren tràure'l, se passà més de una hora y lo tragueren mort. Era aquest amagatall per amagar las robas de port perquè los Francesos no las trobasen y ell volgué entrar per traure alguna cosa de roba per mudarse y no pogué tornar a eixir.

El gener del 1812 a l'església de Santa Creu de Cabrils fou batejat un nen nat casualment a Cabrils «a causa d'haver hagut de fugir dels francesos que passaren aquell dia pel Poble de Vilassar de Mar, que quasi tothom hagué de marxar-ne».

D'una crònica de l'època que abasta només els anys 1808 i 1809, n'extraïem aquest passatge, que ens parla prou gràficament de les privacions dels nostres avantpassats:

Fortificats al convent dels pares caputxins de Mataró, els francesos venien dues vegades la setmana a buscar pa i garrofes, i s'enduien vi, fessols, ordi i tota mena de llegums deixant les cases netes de queviures i una extremada misèria per passar l'hivern. Això ha succeït per espai de dos anys, i és incalculable el mal que han fet.

Diu Antoni Rovira i Virgili que la guerra deixà el país en la ruïna més angoixosa, amb les fàbriques parades o destruïdes, un comerç que calia refer de cap i de nou, els conreus havien estat abandonats i la població havia disminuït en un percentatge aclaparador.

Mals temps per a un molí acabat de néixer...

### *Epíleg*

El de les Alzinetes, o Molí del Pla, fou el darrer dels tres que féu construir Fèlix Anton Campllonch i Velada, descendent dels Verivol de Cabrils i el situat al nivell més baix d'aquesta zona cabrilenca, i connectats tots tres a fi d'aprofitar l'aigua al màxim. Per mitjà de conduccions uns trams subterrànies i altres trossos a cel obert, l'aigua utilitzada al Molí de Dalt arribava al Molí del Mig, i el mateix passava d'aquesta instal·lació fins al Molí del Pla. Encara recordem, no fa pas més de trenta anys, una canonada d'obra que discorria pel marge esquerre del Torrent de Pi, ací mig descalçada o allà mig protegida pels canyissars, i que menava l'aigua desguassada del Molí de les Alzinetes cap a la Bassa de l'Arrà, una vella construcció robusta i

de considerables dimensions que havia resistit el pas del temps fins a l'obertura del carrer de Narcís Monturiol en el tram de la riera cap a llevant. De l'aigua embassada en aquest punt, se n'havien aprofitat els pagesos de la zona per a llurs regadius. Havia estat una construcció ben coneguda, i diverses persones nascudes els primers anys del segle passat—del sexe masculí—ens havien contat que de petits anaven a banyar-s'hi. Aquesta bassa devia ser en desús anys ha, potser d'ençà que deixaren de funcionar els molins.

És curiós observar que en el seu origen el Molí del Pla era patrimoni dels descendents de la família Verivol de Cabrils, i que la bassa a la qual acabem de fer referència duia el nom de l'Arrà, una altra casa pairal de Cabrils, molt probablement antics propietaris de les terres on era situada.

En resum—i és una opinió personal—, sembla que el Molí del Pla, o de les Alzinetes, no va néixer en una època massa tranquil·la ni pròspera...

*Novembre del 2007*